

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Voor de behandeling wijst Howell erop dat dissociatieve patiënten dikwijls grote segmenten van hun leven niet kennen: ze hebben amnesie voor hun amnesie.

De drie bekende fasen bij traumaverwerking komen in dit boek klinisch en duidelijk aan bod: vertrouwen en stabilisatie oproepen, herinnering en rouwen toelaten in een veilige context, verbindingen leggen met het dagelijks leven.

Het erkennen van de alters («coconsciousness») en het samenwerken ervan («coparticipation») zijn belangrijke uitgangspunten bij de behandeling. Howell gaat, vind ik, nogal ver in het spreken tot alle delen, het navraag doen binnenin over bepaalde delen, het vragen aan één deel een stap opzij te doen. Interessant vind ik zeker haar directe behandeling van de «slechte» achtervolgende alter, het stuk dat zorgt voor zelfsabotage of zelfbeschadiging en agressie jegens anderen, om deze zo tot bondgenoot in de behandeling te maken. De bijzondere kwetsbaarheid van dissociatieve patiënten wordt goed benadrukt. Howell noemt hen «a sitting duck» voor misbruikers, vooral op momenten dat de delen van het zelf die gevaarsignalen kunnen detecteren niet in stelling zijn gebracht.

Mijn eigen indruk is dat men in een psychoanalytische therapie de delen of alters het best stevig bij elkaar kan houden in een «multiple real relationship», zonder de verschillen te benadrukken. Hetgeen hier gepresenteerd wordt lijkt mij daarentegen soms dissociatie in stand te houden.

Een prangende klinische vraag die ik mij stel is: waarom gaan sommige patiënten, ondanks extreem misbruik in de kinderjaren, *niet* dissociëren? Ik ben daar in mijn eigen praktijk enkele merkwaardige voorbeelden van tegengekomen.

Dit boek geeft een goed algemeen overzicht over diagnose en therapie bij trauma en dissociatie, maar nieuwe inzichten biedt het nauwelijks. Ook een specifiek analytische visie of methodiek voor deze patiënten komt weinig aan bod.

Na het lezen is mijn slechtgelijmde recensie-exemplaar stilaan uiteengevallen — nog net geen dissociatie — waardoor het moeite kost om alles bij elkaar te houden. Quod erat demonstrandum.

Paniek en psychoanalytische psychotherapie

Bespreking van

Fredric N. Busch, Barbara L. Milrod, Meriamme B. Singer & Andrew C. Aronson (2012). *Manual of panic focused psychodynamic psychotherapy — Extended range*. Hove: Routledge. ISBN 978 0 415 87160 0, 215 pp., £ 21,99

GUY VERBRUGGEN

Recidiverende onverwachte paniekaanval- len met vermijdingsgedrag als gevolg: het lijkt voor vele psychotherapeuten gesneden koek om dit gedragstherapeutisch aan te pakken via cognitieve veranderingen, gedragsveranderingen en het leren hanteren van lichamelijke verschijnselen (Van Balkom e.a. 2011). Maar dit is nu net niet de visie van Busch, Milrod, Singer en Aronson. Zij doen niet flauw over de waarde van cognitieve gedragstherapie bij deze problematiek, maar promoten zelf dynamische psychotherapie om te focussen op de onderliggende betekenis van paniek- en angstsymptomen.

Deze «manual» staat vol voorbeelden, heel vaak gaan de gevalsbeschrijvingen in essentie over een dubbelzinnige houding tegenover separatie, over woede in het kader van gehechtheid. Ouders worden meestal ervaren als afwezig, incompetent of afwijzend. Paniek verwijst dan naar agressie jegens de ander, maar ook angst voor diezelfde ander, en naar zelfbestrafing en verzorgd willen worden.

Psychoanalytische psychotherapie bestaat voor de auteurs uit vierentwintig sessies in een frequentie van twee sessies per week. Overdracht en omgaan met separatie zijn belangrijke hefbomen in de behandeling. Advies geven of 'het even overnemen' zijn 'pitfalls' die de therapeut tracht te vermijden. Actief zoeken naar de 'life events' die paniek oproepen en in allerlei omstandigheden zijn eigen beslissingen leren nemen zijn de doelstellingen van de psychotherapie. De belangrijkste defensiemechanismen in deze gevallen, namelijk reactievorming, ongedaan maken, somatisatie en externalisatie, komen uitvoerig aan bod in de voorbeelden. In een tweede deel komen bij uitbreiding ook agorafobie, sociale fobie, gegeneraliseerde angst, PTSD en persoonlijkheidsstoornissen aan bod. Een manco van dit boekje vind ik dat men te volledig wil zijn, maar te weinig uitwerkt en soms zichzelf herhaalt. De DSM dwangmatig volgen leek hier meer de leidraad te zijn dan het uit de doeken willen doen van het intrapsychisch functioneren in al zijn facetten. Hun therapievorm omschreven deze auteurs al in de vorige eeuw (Milrod e.a. 1998) als verkennende psychotherapie voor patiënten met een paniekaanval. Ik vond in dit boekje weinig nieuws veertien jaar later! Ik had naar aanleiding van de interessante voorbeelden meer reflectie, differentiatie en expliciteer verwacht, maar kreeg — tot mijn verbazing — bijna een replica van die eerste publicatie te lezen.

Literatuur

- BALKOM, A.J.L.M. VAN, OOSTERBAAN, D., VISSER, S. & VLIET, I.M. VAN (red.) (2011). *Handboek angststoornissen*. Utrecht: de Tijdstroom.
- MILROD, B., BUSCH, F., COOPER, A. & SHAPIRO, T. (1998). *Paniekstoornis en psychodynamische therapie — Een handleiding*. Lisse: Swets & Zeitlinger. (Zie ook mijn recensie in *Tijdschrift Klinische Psychologie*, 29 [1999], p. 62-63).

Adler voor de eenentwintigste eeuw?

Bespreking van

Jon Carlson & Michael P. Maniaci (red.) (2012). *Alfred Adler revisited*. Londen: Routledge. ISBN 978 0415 88446 4, 327 pp., £ 27,99

RONNY VANDERMEEREN

Velen onder ons zullen voor de eerste, en misschien ook wel laatste, keer in contact zijn gekomen met het werk van Alfred Adler (1870-1937) als addendum bij een cursus dieptepsychologie. Velen zullen zich hem misschien nog herinneren als grondlegger van de individuele psychologie waarin het minderwaardigheidscomplex een centrale plaats krijgt. Maar vooral herinneren we ons Adler waarschijnlijk als eerste van de Weense psychoanalytische discipelen die met Freud brak. Dat gebeurde al in 1911, twee jaar voor Freuds breuk met Jung. Het boek *Alfred Adler revisited* bestaat uit drieëntwintig teksten van Adler, voorzien van commentaren die zijn geschreven door vijfentwintig verschillende auteurs. Zij vormen een vrij heterogene groep, met diverse opleidingen, van hoogleraar in de psychologie, via counselor, tot maatschappelijk werker en speltherapeut. Maar ik vond er geen enkele met een vermelding van een psychoanalytische opleiding achter zijn naam, wat illustratief lijkt voor de scheidslijn die er ligt tussen adleriaans en freudiaans denken. Behalve het inleidende deel zijn alle hoofdstukken dus herdrukken van evenveel artikelen die Adler publiceerde tussen 1912 en 1937. Van één hoofdstuk kon ik geen publicatiedatum terugvinden, toch een kleine redactionele onzorgvuldigheid. Ieder artikel wordt voorafgegaan door een inleidend en beschouwend commentaar dat de bedoeling heeft om het werk van Adler toe te passen op de eenentwintigste eeuw. Adler schreef veel van zijn latere teksten in